

Verantwoording

Na het schrijven van mijn boek *In gevecht met de wanhoop* nam ik een kloek besluit, voortaan schrijf ik geen boeken meer. Ik was klaar vond ik, want in voornoemd boek had ik de kenthetoretische oergrond van het nihilisme blootgelegd. In dat boek was ik tot de slotsom gekomen dat we in het tijdperk van het *niets* waren beland. Nadat ik een staalkaart van filosofen die zich met het vraagstuk van het *Zijn* en *Niet-zijn* had beziggehouden – van de presocratici waaronder Parmenides t/m Nietzsche en van Heidegger t/m de Franse postmoderne filosofen – de revue had laten passeren, maakte ik korte metten met die aloude metafysische discussie. Ik trok een geheel andere conclusie dan Martin Heidegger, die beweerde dat we niet meer weten wat het *Zijn* is. Dat station had ik al lang gepasseerd, mijn eindpunt was het *niets*, punt uit.

Verder was mij bij het lezen van al die filosofen opgevallen, dat al die critici van de metafysica, de postmoderne denkers inbegrepen, aan het eind van de tunnel toch een 'iets' ontwaren, of dat *iets* een ondefinieerbare God, een geloof, hoop, verwachting, belofte, of liefde is. Kennelijk is die behoefte onder het filosofenvolk onuitroeibaar, altijd is er wel eentje die op zoek is naar een grond, bestemming of houvast, het leven zou ondraaglijk zijn als dat een *niets* zou zijn. Voor mij, als kritisch filosoof, die wat minder op zoek is naar transcendentie is primair de vraag: in welke wereld leven we tegenwoordig? Zou dat niet een wereld kunnen zijn van het *niets*?¹ En als dat een *niets* zou zijn, zou dat niet een wereld kunnen zijn waar de chaos heerst? Dit schreeuwt om een verklaring. Kortom, allemaal vragen die ik in dat boek onderzocht heb om uiteindelijk de conclusie te trekken dat het *niets* geen waarheid, God, *zijn*, *niet-zijn*, geloof, ziel, geest, ik, substantie, hoop, belofte, verwachting, liefde of het ondefinieer-

¹ Het begrip *Niets* is niet het Apeiron van de Oude Grieken. Apeiron: is leegte, het onbestemde, het onbegrensde *niets*. Bij mij is het *Niets* gevuld met chaos.

bare *iets* inhoudt maar louter een *niets* is. Eerder had ik al opgemerkt dat deze wereld, en niet alleen deze wereld, chaos heerst. Kortom: we leven in een wereld die in wezen gekenmerkt wordt door het *niets* en waar alom chaos heerst.

Klaar dacht ik, maar het kritisch denken stopt niet, het schrijdt voort, het beweegt, het blijft in beweging. Een paar weken geleden had ik bij het ochtendgloren ineens een helder moment.² Plotsklaps borrelde in mij de gedachte op dat het begrip beweging het toverwoord zou kunnen zijn om de chaos in de wereld te kunnen verklaren. Kennelijk was die notie heel diep weggezakt in mijn onderbewuste. Want hoe kan ik in vredesnaam vergeten zijn dat ik in de jaren tachtig van de vorige eeuw een dissertatie geschreven heb met als titel: *Beweging tegen de schijn* die de situationistische beweging en het Franse radicale denken tot onderwerp had.³ Ik moet nog slaapdronken zijn geweest. Toen ik weer bij zinnen was drong het tot me door wat een godsgeschenk dat begrip beweging is. Onmiddellijk zag ik er de rijkdom en de reikwijdte van in. Wat kun je niet allemaal met de tegenstelling beweging vs. tegenbeweging, met de beweger vs. de niet-beweger, met de zelfbeweger en de meebeweger, het bewegende vs. het niet-bewegende *iets* verklaren. Zou je ook niet het beslissende moment in de geschiedenis kunnen aanwijzen dat de mens zelf een beweger is nadat hij de Grote Beweger aan de kant had geschoven? Zou je crisis dan ook niet als bewegingsarmoede kunnen opvatten, is de beweging voor en tegen de geest niet gewoon ideologie en beweging tegen het lichaam niet oorlog? Ontstaan er in deze tijd niet steeds meer bewegingen op het maatschappelijke en politieke vlak? Is Geert Wilders niet de leider van een politieke beweging, heeft Donald Trump de Republikeinse partij niet omgevormd tot een beweging van

² In tegenstelling tot Lautréamont, die in zijn boek *Maldoror* bij het ochtendgloren het kwaad zag opdoemen – *Mal d'Aurore* (Het kwaad van de dageraad) – was het voor mij een verlichte dageraad.

³ In 1987 ben op dit filosofische proefschrift gepromoveerd aan de Universiteit van Amsterdam, de handelseditie is in 1989 verschenen.

onvrede, tot een beweging van Make America Great Again (MAGA) die hij als de grootse beweging aller tijden beschouwt.⁴ De tijden zijn aan het veranderen. Dagelijks ervaren wij dat politieke partijen met hun politieke programma's, die tot op de komma doorgerekend moeten worden door nota bene overheidsinstellingen die vervolgens het sein op groen zetten voor die partijen of ze wel of niet 'regeringsfähig' zijn, verleden tijd zijn. Alles wat zich nu nog partij noemt, heeft de boot gemist, is uit de geschiedenis gevallen. Allemaal korte notities die ik die ochtend heb opgeschreven. Later op de dag besloot ik die notities eens kritisch tegen het licht te houden.

Misschien zat er wel een nieuw boek in en dat zou dan een boek moeten zijn die de beweging, dat wat beweegt en het bewegende centraal stelt. In dat boek zou ik ruime aandacht moeten besteden aan al die filosofen die een denkbeweging, een sociale, politieke of economische beweging in gang hebben gezet. Ik besloot ze vanaf dat moment bewegingsfilosofen te noemen. En ik schreef de eerste zin: in het onmetelijke *niets* heerst de chaos en in de chaos vindt er onophoudelijk een strijd plaats van en tussen bewegingen, van en tussen het bewegende *iets* en van de bewegers en de niet-bewegers. Al een tijd geleden hebben de kwantumfysici⁵ vastgesteld dat het universum altijd in beweging is, ruimte en tijd bestaan daar niet, maar dat geldt, zoals we allen weten, niet voor de wereld waar de mens ronddoelt, hij is immers vastgeketend aan ruimte en tijd. Toch zijn er verrassend veel overeenkomsten aan te geven van en tussen al die bewegingen die zich zowel in het universum – het krioelt er van de

⁴ Tijdens een recente verkiezingsbijeenkomst riep hij dit met een stalen gezicht. In het verleden was het een al beweging wat de klok sloeg. Je had de socialistische, communistische, anarchistische, trotskistische, fascistische, nationaalsocialistische zelfs de situationistische beweging. Verder zijn er talloze andere bewegingen op sociaal-, cultureel-, levensbeschouwelijk-, milieu- en klimaatgebied om er maar twee te noemen de vredesbeweging en de milieubeweging. Tegenwoordig zijn vooral neofascistische, nationalistische e.a. bewegingen in meerdere landen actief.

⁵ Hoofdstuk XI is gewijd aan de kwantumfysica en thermodynamica.

ietsen - als op deze aardkloot afspelen.⁶ En die parallellen probeer ik in dit boek vast te leggen. Maar de horizon van de mens is en blijft beperkt. Voor hem tikt dagelijks de doods klok, en hij weet maar al te goed dat met de dood aan zijn beweging een eind komt. En dat inzicht, de dood als finaliteit, heeft zo zijn sporen nagelaten in de geschiedenis van de filosofie. Bij deze zal ik alvast Heideggers beroemde uitspraak: *Dasein ist ein Sein zum Tode*, dan ook rechtzetten. Voortaan geldt voor mij: *Dasein ist eine Bewegung zum Tode* (het leven is tenslotte een al beweging). En dat zou eventueel ook voor deze wereld kunnen gelden, zou ik eraan willen toevoegen. Dit werk kunt u als het rechter paneel beschouwen van een drieluik. Het linker paneel geeft een beeld weer van alle woelingen in deze chaotische wereld, op het middenpaneel treft u een reeks filosofen aan die geschaard zijn rondom het vuur van de metafysica, boven dat vuur zijn de letters van het *Niets* geprojecteerd. Op het rechterpaneel is een selectieve weergave te zien van de bewegingen van het denken en de weerslag ervan in de natuur en in de wereld van alledag. Als u de panelen dichtklapt verschijnt het beeld van een schouderophalende bewegingsfilosoof die zich van de wereld heeft afgekeerd.

⁶ In hun bewegingen worden ze, ieder afzonderlijk, aangetrokken of afgestoten door andere *ietsen*. Bij aantrekking kan er na een fusie, een nieuw relatieverband ontstaan, dat naarmate de interne spanning toeneemt in brokstukken uiteen zal vallen die op hun beurt weer andere verbindingen met andere *ietsen* kunnen aangaan. Bij een harde botsing bestaat de kans op een implosie, de *ietsen* verdwijnen in een zwart gat. Over wat m.i. een *iets* is, kom ik nog te spreken (zie ook het besluit).